

In Memoriam

SOCIETAT D'HISTÒRIA
NATURAL DE LES BALEARS

Joan Cuerda Barceló (1912-2003), President d'honor de la Societat d'Història Natural de les Balears

Fa aproximadament uns quinze anys vàrem conèixer a D. Joan Cuerda. En aquells moments érem dos estudiants de biologia que havíem llegit alguns dels treballs d'un especialista en el Quaternari de les Balears i ens férem socis de la Societat d'Història Natural de les Balears, de la qual n'era el president. Els dilluns a la Societat era tot un plaer consultar i escoltar a la gent que tenia allà el seu punt de reunió. Allà coneguèrem una persona excepcional, D. Joan Cuerda.

D. J. Cuerda va néixer a Barcelona el dia 14 de juny de 1912. L'any 1936 es va establir a Mallorca. Fou devers l'any 1947 quan D. J. Cuerda es va iniciar en les ciències de la natura i va tenir contacte amb un grup de naturalistes que es reunien en el Col·legi Oficial de Farmacèutics de Balears. Entre els assistents hi havia entre d'altres, Guillem Colom, Joan Bauzà, Joan Cañigüeral, Miquel Massutí, Pere Palau i el seu fill Josep Maria Palau, Llorenç Garcías Font, Andreu Muntaner, Josep Rosselló Ordines. Ben aviat D. J. Cuerda prengué part activa en el grup i el dia 1 d'octubre de 1948 es varen constituir com a Secció de Balears de la "Real Sociedad Española de Historia Natural", amb seu a Madrid. L'any 1952 es decideix deixar de ser una secció i es va fundar la Societat d'Història de les Balears, de la qual D. J. Cuerda fou soci fundador, i va succeir a J. Cañigüeral que era el secretari i el

D. Joan Cuerda, ponent en el curs de fòssils organitzat per la Societat i el Centre de Professors de Palma, el 23 de novembre de 1999 mostrant la seva col·lecció a ca seva (Foto D. Vicens).

responsable del Bolletí, si bé la Societat naixia oficialment el 4 de setembre de 1954 on D. J. Cuerda era elegit secretari, càrrec que ocupà fins a 1957. Abans havia ocupat els càrrecs de bibliotecari i vice-tresorer. D. J. Cuerda com a secretari va redactar els estatuts de la nova Societat i va gestionar la seva legalització, a més d'aconseguir un nou local a la seu de l'Estudi General Lul·lià.

Els inicis de la seva afició per la paleontologia hi ha que cercar-los en primer lloc, quan el seu cosí Bartomeu Barceló li va mostrar la seva col·lecció de fòssils i més tard feren algunes sortides de camp a les platges quaternàries del Coll d'En Rabassa. La tasca de recerca, la continuà personalment D. J. Cuerda, donada la proximitat de la seva residència d'estiu, Son Morlà. La seva afició per la paleontologia la va donar a conèixer des del primer moment que va entrar en contacte amb els naturalistes de la Societat i així el 5 de juny de 1952 va donar una conferència al Col·legi de Farmacèutics, la seu de la Societat en aquells temps, que va tractar de les espècies característiques del Quaternari Mallorquí.

Des dels inicis de la seva recerca devers l'any 1947 fins al 1957, Cuerda va dur un treball d'inventari, recollint molts de fòssils a les platges quaternàries de la Badia de Palma, amb una estreta col·laboració amb Andreu Muntaner. Els coneixements assolits, les publicacions que realitzà al Bolletí de la Societat d'Història Natural i la magnífica col·lecció paleontològica que D. J. Cuerda anava formant determinaren, en certa manera, que quan es celebrà a Espanya el V congrés de l'INQUA (*International Quaternary Congress*), el setembre de 1957, es planificà una visita a Mallorca. D. J. Cuerda va formar part del comitè local, i va planificar conjuntament amb D. Andreu Muntaner (actual president d'Honor de la Societat) la visita a les formacions quaternàries de la Badia de Palma. També es va inaugurar una exposició monogràfica del Quaternari balear a l'estudi General Lul·lià, que va despertar l'interès dels congressistes que assistiren a l'acte. Amb motiu d'aquest congrés, D. J. Cuerda va publicar una primera síntesi dels resultats dels seus treballs i, el que va ser més important per a ell, va iniciar una sèrie de contactes amb altres investigadors del Quaternari de nivell internacional. Cal destacar les relacions que va mantenir amb el Professor Karl W. Butzer, de la Universitat de Chicago, amb el que realitzà una sèrie de treballs que publicaren entre 1960 i 1962. K. Butzer, prestigiós quaternarista, sempre ha tingut en compte els jaciments mallorquins estudiats conjuntament amb en D. J. Cuerda a treballs que parlen del Quaternari a escala mediterrània o mundial.

El 1962 va ser anomenat Ajudant Honorari de l'*Institut Lucas Mallada del CSIC*, per la qual cosa va rebre diferents grups de professors i estudiants de ciències geològiques de les Universitats de Barcelona i Madrid als quals acompanyà i orientà a les seves excursions pel Quaternari mallorquí.

L'any 1964, fou designat membre del *Comité des Milieux Insulaires de la Commission Internationale por l'Exploration Scientifique de la Mer Méditerranée*, fet que constitueix un reconeixement de l'alt nivell científic del treball que D. J. Cuerda estava realitzant.

El 1966 participà en el Symposium sobre el *Myotragus balearicus* que se celebrà a Deià i en 1969 entrà a formar part com a vocal de la *Subcomisión del Mapa del Cuaternario en la Comisión Nacional de Geología*.

L'any 1973 és nomenat membre del *Comité Español del Cuaternario* integrat dins l'INQUA i pocs anys després, el 1975, publica *Los Tiempos Cuaternarios en Baleares* en un volum de 300 pàgines, que va ser editat per l'*Institut d'Estudis Balearics*. Obra fonamental no sols per conèixer el Quaternari de les Illes, sinó també de tota la Mediterrània Occidental.

El 1975 treballà amb el Dr Lluís Pomar, d'aleshores Universitat de Palma de Mallorca, en la preparació de l'excursió a Cabrera que es va fer amb motiu de la reunió conjunta de naturalistes organitzada per la Societat Catalana de Biologia, la Institució Catalana d'Història Natural i la Societat d'Història Natural de les Balears. En aquesta ocasió, entre el 18 i 21 de març de 1976 es parlà a Mallorca i Cabrera sobre la problemàtica de la insularitat. Prèviament a l'excursió a Cabrera, D. J. Cuerda feu una exhaustiva presentació de la geologia i del poblament animal i vegetal de Cabrera. Entre 1975 i 1980 col·laborà amb l'equip, que dirigit pel Dr Vicenç M. Rosselló, de la Universitat de València, estudiava el Plistocè de la costa alacantina.

D. Joan Cuerda amb la seva dona i una de les seves filles visitant l'exposició "Les Balears abans dels humans" a principis de març de 2000 en la qual també col·laborà (Foto D. Vicens).

El 1978 forma part del comitè organitzador de la reunió que la *Quaternary Research Association* celebrà a Mallorca, al costat del Professor Henry Osmaiden de la Universitat de Bristol.

El 1979 participa, com a moderador, juntament amb el Dr. Butzer, a la taula rodona sobre nivells quaternaris que se celebrà durant el *VI Coloquio de Geógrafos Españoles*.

L'any 1983 va ser anomenat president de la Societat d'Història Natural de les Balears, càrrec que va ocupar fins 1987.

De l'acceptació de la tasca investigadora de D. J. Cuerda, tant a Espanya com a l'estranger, es publica, l'any 1985, el llibre-homenatge *Pleistoceno y Geomorfología Litoral. Homenaje a Juan Cuerda* editat amb la col·laboració de la Universitat de València, la Universitat de Palma de Mallorca i l'Institut Politècnic de Zürich. A les primeres planes hi ha una semblança biogràfica, escrita pel Dr. Bartomeu Barceló, molt detallada i escrita amb molta cura (la major part de dades fins 1985 d'aquesta nota provenen d'aquest article), per continuar amb articles de diferents quaternaristes de prestigi internacional que valoren molt positivament el treball de D. J. Cuerda.

La Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear coneixedora de la importància i transcendència de l'obra de D. J. Cuerda, reedita l'any 1989 *Los Tiempos Cuaternarios en Baleares*, doncs l'edició de 1975 ja era exhaurida des de feia temps.

L'any 1987 D. J. Cuerda publica *Moluscos Marinos y Salobres del Pleistoceno Balear*, un volum d'unes 400 pàgines, on surten figurats tots els mol·luscs fòssils del Quaternari de les Balears. És un obra, sense cap dubte, bàsica per tots els estudiosos del Quaternari marí de la Mediterrània.

El 1992 D. J. Cuerda amb la col·laboració de J. Sacarés publiquen el llibre *El Quaternari a Migjorn de Mallorca*, obra de 130 pàgines editada per la Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear. Bàsicament es tracta d'una síntesi dels treballs que realitzaren del litoral de Lluçmajor.

A la circular de la SHNB núm. 3 (març de 1995) apareix una breu biografia que, més que un homenatge, és una prova d'amistat i de reconeixement cap a la seva persona. A l'Assemblea General

D. Joan Cuerda amb el seu amic el llorejat paleontòleg Dr. Emiliano Aguirre durant una visita efectuada el 27 d'abril de 2001, a Son Morlà. D'esquerra a dreta, Carmen Bule (esposa d'E. Aguirre), Joan Cuerda, Margalida Quintana (esposa de J. Cuerda) i Emiliano Aguirre. (Foto Vicenç Pla).

Extraordinària de la Societat d'Història Natural de les Balears del 28 de febrer de 1995, D. J. Cuerda va ser anomenat President d'Honor de forma unànime.

En un dossier tècnic, publicat el 1994 i escrit per Aina Lleuger, adreçat al professorat i que forma part de l'activitat *El Carnatge: passat, present i futur*, del Programa de Dinàmica Educativa de l'Ajuntament de Palma es posa de manifest que la figura de D. J. Cuerda és essencial per entendre les formacions quaternàries de es Carnatge i la seva protecció, així com la importància de la seva obra dins el context naturalístic de les Balears. De fet a unes fitxes tèc-

niques publicades pel Govern Balear sobre les *àrees naturals d'especial protecció de les Illes Balears*, s'indica que la protecció d'es Carnatge es deu, bàsicament, als valors paleontològics estudiats per D. J. Cuerda.

Recentment, en un llibre d'especial rellevància geològica, *Aspectes Geològics de les Balears*, editat per la UIB en commemoració del *X Simposium sobre la Enseñanza de las Ciencias de la Tierra* realitzat a Palma l'any 1998, l'editor del llibre el Dr. J.J. Fornós, no va dubtar en donar cabuda a un article-homenatge a D. J. Cuerda escrit per D. Vicens i F. Gràcia.

El mes de novembre de 1999 va participar com a ponent al curs *Els fòssils: una mirada al passat per entendre el present*, organitzat per la Societat d'Història Natural de les Balears i el Centre de Professorat i Recursos de Palma. Els participants del curset varen quedar astorats de la col·lecció que D. J. Cuerda els mostrava i de la saviesa de les seves explicacions. Als seus 87 any explicava amb el mateix entusiasme als alumnes i amb la mateixa il·lusió d'aquelles jornades de l'INQUA, de sortir al Camp de Tir a mostrar i transmetre als alumnes el coneixement d'aquelles espècies fòssils, *in situ*, tal com les havia depositat el temps.

La junta directiva de la Societat d'Història Natural de les Balears, en vistes de la gran trajectòria científica de D. J. Cuerda i de la gran transcendència de la seva obra i estímul dins molts dels naturalistes illencs, va presentar la candidatura de D. J. Cuerda a la Medalla d'Or de la Ciutat al Consell de l'Àrea de Cultura, a les Cases Consistorials de Palma, el dia 26 de juny de 2001.

D. Joan Cuerda va col·laborar amb el mateix entusiasme tant amb naturalistes de la Societat d'Història Natural de les Balears (Muntaner, Adrover, Gasull, Sacarés, Galiana, Antich, Soler, Gràcia,...) com amb eminents especialistes sobre la matèria com el Dr. Butzer de la Universitat de Chicago, el Dr. Gaibar Puertas del CSIC, el Dr. Crusafont de la Universitat de Barcelona, el Dr. V. Rosselló Verger, de la Universitat de València, el Dr. Ll. Pomar, de la Universitat de les Illes Balears, el Dr. Osmasten, de la Universitat de Bristol, el Dr. G. Mateu, de l'Institut Oceanogràfic de Palma, el Dr. H.C. Colom de la Universitat Autònoma de Barcelona, el Dr. Goy, de la Universitat de Salamanca, la Dra. Zazo del CSIC, ...

Fruit de la seva amistat amb Ll. Gasull li fou dedicada (1963) la descripció a les pàgines del

D. Joan Cuerda a l'homenatge rebut als socis fundadors de la Societat d'Història Natural de les Balears, 40 anys d'història (1954-1994).

Bolletí d'una nova espècie de mol·lusc terrestre fòssil (*Trochoidea cuerdoi*), espècie coneguda només de Menorca. També, el seu amic i paleontòleg J. Wiedmann (1962) li dedicà una espècie i una subespècie d'ammonits, *Anisoceras cuerdoi* i *Acrioceras muckleae cuerdoi*.

La seva feina, a més de quedar reflexada en el seu treball, també és present a la seva col·lecció de fòssils del Quaternari de les Balears. Les hores dedicades a cercar jaciments, i estudiar-los no ha estat cosa de dos dies; tampoc ho ha estat recollir el material paleontològic i fer-lo net per tenir-lo a punt per estudiar-lo i quedar ben catalogat i ordenat per a ulteriors consultes en les seves calaixeres. La seva col·lecció no només té un valor científic, té un altre valor mal de captar per aquells que no són amants de la natura, un valor de sentiment i emoció que fa recordar la persona de D. J. Cuerda, com un mestre pacient amb molta ganes d'ensenyar allò que ell sabia, fruit de molt d'anys de treball de camp.

La seva actitud desinteressada i generosa ha servit moltíssimes de vegades com a ajut i estímul perquè altres autors realitzassin nous estudis científics sobre el Quaternari de les Balears. Així és reconegut a la presentació dels editors (G.X. Pons i J.A. Guijarro) de la darrera monografia de la Societat sobre "El canvi climàtic: passat, present i futur" (2001) indicant que algun dels seus treballs no hagués estat possible sense el coneixement previ de tota la tasca investigadora de D. J. Cuerda.

Són molts els que han après de la saviesa modesta de D. J. Cuerda i no tothom li ha agraït com cal. Aquest investigador autodidacte, a vegades criticat per aquest motiu, ha superat amb la seva perseverança molts d'investigadors de la "ciència oficial".

Al llarg de 50 anys, el treball científic realitzat per D. J. Cuerda es podria caracteritzar per la rigorositat, la continuïtat i una constant innovació temàtica i renovació metodològica en el seus estudis. La seva tasca de producció científica, quasi ininterrompuda, es va iniciar amb la descripció i catalogació dels fòssils continguts a les terrasses quaternàries de la Badia de Palma. Després la seva àrea de treball es va anar ampliant i localitzant nous jaciments de Mallorca, de Cabrera i de les Illes Pitiüses, per descriure l'estratigrafia, els fòssils associats i la seva cronologia relativa amb les oscil·lacions glaciostàtiques del Quaternari. També ha estudiat jaciments de Menorca i del País

Valencià. Majoritàriament ha catalogat mol·luscs marins fòssils, però també ha estudiat mol·luscs terrestres i vertebrats del Quaternari.

La seva obra "Los Tiempos Cuaternarios en Baleares" ha exercit una important influència amb totes les investigacions posteriors relacionades amb el Quaternari de les Illes i de la Mediterrània Occidental.

Casa seva no només ha estat un centre d'acollida d'especialistes de tot el món, sinó també ha donat cabuda a estudiants de primària, secundària, universitaris i a tota persona que ha tingut un sentiment d'amor cap a la natura.

La seva relació amb el Bolletí de la Societat d'Història Natural de les Balears ha estat molt estreta, ja com a director de publicacions, membre del consell assessor o autor de molts dels seus articles. Quan fou director de publicacions s'instaurà l'arbitratge científic, s'establí el procés de normalització lingüística de la Societat amb el canvi de nom de la revista (1980), de Boletín de la Sociedad de Historia Natural de las Baleares passà a ser Bolletí de la Societat d'Història Natural de les Balears, la seva actual denominació. La seva estima vers el Bolletí va fer que en tota la història sigui l'autor que més articles hi publicà, la veritable ànima del Bolletí. La vàlua d'aquests articles fa que sigui una revista científica tenguin en compte dins dels circuits científics internacionals. La seva especial relació amb el Bolletí de la Societat, l'element que fa que la Biblioteca de la Societat vagi creixent any rera any, i coneixedor de l'esforç que comporta aquesta tasca, feia que a cada assemblea donàs l'enhorabona al responsable de publicacions després de cada volum editat.

La Societat d'Història Natural de les Balears per l'esforç continu, per la seva dedicació altruïsta, pel seu estímul a tots els que s'apropaven a ell, i per moltíssims d'altres aspectes a de la seva persona, sempre estarà present en el nostre cor en un lloc d'honor.

Damià Vicens i Guillem X. Pons

Bibliografia

Llibres

- Cuerda, J.** 1975. *Los tiempos Cuaternarios en Baleares*. Inst. Est. Bal. Palma. 304 pp. i 20 làmines.
- Crabtree, K., **Cuerda, J.**, Osmaston, A. H. i Rose, J. 1978. *The Quaternary of Mallorca*. Quaternary Research Association. Field meeting guide. 114 pp.
- Cuerda, J.** 1987. *Moluscos marinos y salobres del Pleistoceno balear*. Caja de Baleares "Sa Nostra". Palma. 420 pp.
- Cuerda, J.** 1989. *Los tiempos Cuaternarios en Baleares*. Conselleria de Cultura Educació i Esports. Reedició ampliada. 310 pp. i 20 làmines.
- Cuerda, J.** i Sacarés, J. 1992. *El Quaternari al Migjorn de Mallorca*. Conselleria de Cultura Educació i Esports. Govern Balear. Palma. 130 pp.

Articles a revistes científiques i congressos

- Cuerda, J.** (sense data). Informe sobre muestras recogidas por D. Francisco Calvet. Informe inèdit.
- Cuerda, J.** i Muntaner, A. 1950. Nota sobre un nuevo yacimiento hallado en Palma de Mallorca como perteneciente al Plioceno. *Bol. de la sección de Baleares. B. R. S. Esp. Hist. Nat.*, 48(1): 541-543.
- Cuerda, J.** i Muntaner, A. 1951. Visita a un nuevo yacimiento cuaternario. *Bol. de la sección de Baleares. R. S. Esp. Hist. Nat.* (s. n.).

- Cuerda, J.** i Muntaner, A. 1952. Nota sobre las playas con *Strombus* del Levante de la Bahía de Palma. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 1,1: 1-8.
- Cuerda, J.** i Muntaner, A. 1953. Contribución al estudio de las terrazas marinas cuaternarias de Mallorca. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 1,1: 13-15.
- Cuerda, J.** 1954. Nota sobre un yacimiento cuaternario marino hallado en el subsuelo de la Ciudad de Palma. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 1,4: 35-36.
- Cuerda, J.** 1955. Presencia de *Ranella scrobiculata* L. en su variedad *nodulosa* Segre y *trinodosa-nodulosa* Bors y de *Arca plicata* Chemnitz en el Tirreniense con *Strombus* de Mallorca. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 1: 86-87.
- Cuerda, J.** 1955. Notas paleontológicas sobre el Cuaternario de Baleares (I). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 1: 59-70.
- Cuerda, J.** 1956. Notas paleontológicas sobre el Cuaternario de Baleares (II). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 2: 105-112.
- Muntaner, A. i **Cuerda, J.** 1956. Hallazgo de un esqueleto de *Myotragus balearicus* en una duna cuaternaria de Capdepera. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 2: 114.
- Cuerda, J.** 1957. Fauna marina del Tirreniense de la Bahía de Palma (Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 3: 3-76.
- Cuerda, J.** 1957. Contribución al estudio de la fauna tirreniense de la isla de Mallorca. INQUA V International Congress. 35-36.
- Colom, G., **Cuerda, J.** i Muntaner, A. 1957. Les formations quaternaires de Majorque. In: Solé-Sabarís, L., Hernández-Pacheco, F., Jordà, F. i Pericot, L. (Eds.): *Livret guide de l'Excursion LLevant et Majorque*. V Congreso internacional INQUA: 27-52.
- Cuerda, J.** 1959. Tritónidos fósiles del Cuaternario de Mallorca. *Estudios Geológicos*, 15: 119-130.
- Cuerda, J.** 1959. Presencia de *Mastus pupa* Bruguière en el Tirreniense de las Baleares Orientales. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 5: 45-50.
- Cuerda, J.** i Sacarés, J. 1959. Hallazgo de *Myotragus balearicus* en un yacimiento de edad posttyrrheniense. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 6: 51-55.
- Cuerda, J.**; Sacarés, J. i Miró, M. 1959. Nota sobre un nuevo yacimiento cuaternario marino. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 5: 31-33.
- Cuerda, J.** 1960. Nuevo yacimiento marino en Santa Ponsa (Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 6: 71-72.
- Butzer, W. K. i **Cuerda, J.** 1960. Nota preliminar sobre la estratigrafía y la paleontología del Cuaternario marino del Sur y S.E. de la isla de Mallorca. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 6: 9-29.
- Cuerda, J.** i Muntaner, A. 1960. Nota sobre diversos niveles tirrenienses localizados en las cercanías de Cap Orenol (Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 6: 37-46.
- Butzer, K. W. i **Cuerda, J.** 1961. Formaciones cuaternarias del litoral Este de Mallorca (Canyamel - Porto Cristo). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 7: 3-29.
- Butzer, K. W. i **Cuerda, J.** 1962. Nuevos yacimientos marinos cuaternarios de las Baleares. *Notas y Comunicaciones Inst. Geol. Min.*, 67: 25-70.
- Butzer, K. W. i **Cuerda, J.** 1962. Coastal stratigraphy of Southern Mallorca and its implications for the Pleistocene chronology of the Mediterranean Sea. *Journal of Geol.*, 70,4: 398-416.
- Cuerda, J.** i Sacarés, J. 1962. Nuevos yacimientos cuaternarios marinos en el levante de la Bahía de Palma. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 8: 77-80.
- Cuerda, J.** i Sacarés, J. 1962. Sobre la edad de las brechas con *Myotragus* de Porto Colom y sus relaciones con las playas cuaternarias tyrrhenienses. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 8: 80-81.
- Cuerda, J.** 1965. Données paléontologiques por l'étude de la malacofaune terrestre des Baléares Orientales. *Rapp. procès verbaux Réunion. C.I.E.S.M.M.*, 18 (2): 507-510.
- Cuerda, J.** i Sacarés, J. 1965. Nuevos yacimientos cuaternarios en la costa de Lluchmayor (Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 10: 89-132.
- Crusafont, M., Angel, B. i **Cuerda, J.** 1965. Supervivencia del *Myotragus* en Neolítico de las Baleares. *Publ. Cát. Paleont.*, 5: 1-6.
- Crusafont, M., Angel, B. i **Cuerda, J.** 1965. Una nueva especie de *Myotragus* en la gran Balear (Nota preliminar). *Publ. Cát. Paleont.*, 7: 16-19.
- Cuerda, J.** 1966. Sobre la edad de algunos yacimientos pleistocénicos con *Myotragus*. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 12: 29-34.

- Cuerda, J.** i Sacarés, J. 1966. Nueva contribución al estudio del Pleistoceno marino del término de Lluchmayor (Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 12: 63-99.
- Cuerda, J.**, Sacarés, J. i Mercadal, B. 1966. Nuevos yacimientos marinos del Pleistoceno superior de Cala Santa Galdana (Menorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 12: 101-105.
- Cuerda, J.** i Galiana, R. 1967. Nota sobre un nuevo yacimiento de cuaternario marino localizado en Cala San Vicente (Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 13: 133-136.
- Cuerda, J.** 1968. Nuevos yacimientos marinos en el término de Palma de Mallorca y su paleogeografía. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 14: 145-170.
- Adrover, R. i **Cuerda, J.** 1968. Mandíbula de *Myotragus* con dos incisivos y dos premolares. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 14: 125-142.
- Colom, G., Sacarés, J. i **Cuerda, J.** 1968. Las formaciones marinas i dunares pliocenas de la región de Lluchmayor (Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 14: 46-61.
- Gaibar, C. i **Cuerda, J.** 1969. Las playas del Cuaternario marino levantadas en cabo Santa Pola (Alicante). *Bol. Geol. Min.*, 70: 105-123.
- Colom, G., Sacarés, J. i **Cuerda, J.** 1968. Las formaciones marinas i dunares pliocenas de la región de Lluchmayor (Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 14: 46-61.
- Cuerda, J.**, Sacarés, J. i Colom, G. 1969. Hallazgo de terrazas pliocénicas marinas en la región de Lluchmayor (Mallorca). *Acta Geol. Hisp.*, 4(2): 25-37.
- Adrover, R. i **Cuerda, J.** 1969. Mandíbula de *Myotragus* de "Es Bufador" (Mallorca) con dos incisivos y dos premolares. *Acta Geol. Hisp.*, 4(4): 99-103.
- Cuerda, J.** i Sacarés, J. 1970. Formaciones marinas correspondientes al límite pliocuaternario y al Pleistoceno inferior de la costa de Lluchmayor (Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 16: 105-141.
- Gasull, L. i **Cuerda, J.** 1970. Observaciones sobre la distribución geográfica y estratigráfica de *Thais* (*Stramonita*) *haemastoma* L. s. *Sp. Consul* (Chemnitz). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 16: 143-170.
- Cuerda, J.** 1972. Sur la distribution et l'écologie des espèces de signification stratigraphique du Pleistocène supérieur marin de Majorque. *Rapp. Comm. Int. Mer Méditer.*, 20(4): 541-543.
- Cuerda, J.** i Jaume, G. 1972. Datos para el estudio de la climatología cuaternaria de las Baleares. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 17: 127-130.
- Gaibar, C. i **Cuerda, J.** 1972. Géologie et paleogéographie de l'île de Nueva Tabarca (Alicante). *Rapp. Comm. Int. Mer Méditer.*, 20(4): 531-533.
- Roselló, V. M. i **Cuerda, J.** 1973. Notas sobre el Plioceno y Cuaternario del Banc d'Eivissa (Mallorca). *Cuad. de Geogr.*, 13: 5-13.
- Gasull, L. i **Cuerda, J.** 1974. Malacología del contenido gástrico de las grandes estrellas de mar. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 19: 155-174.
- Cuerda, J.** i Galiana, R. 1976. Nuevo yacimiento del Pleistoceno superior marino en la costa Norte de Mallorca. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 21: 115-124.
- Cuerda, J.** 1976. Los yacimientos cuaternarios del Coll de'n Rebassa. Informe inédit.
- Adrover, R. i **Cuerda, J.** 1976. Dos nuevos yacimientos pleistocenos con malacofauna terrestre en la Isla de Mallorca. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 21: 125-129.
- Cuerda, J.** 1976. Nota preliminar sobre el Cuaternario de Cabrera (Balears). *Butll. Inst. Cat. Hist. Nat.*, (Sec. Geol. 1): 45-58.
- Cuerda, J.** i Sanjaume, E. 1978. Datos paleontológicos y sedimentológicos del litoral Pleistoceno de Santa Pola. *Cuad. de Geogr.*, 23: 19-62.
- Mateu, J. F. i **Cuerda, J.** 1978. Morfología cuaternaria de la costa entre l'Altet y Cap de Santa Pola. *Cuad. de Geogr.*, 23: 63-82.
- Cuerda, J.** i Osmaston H. A. 1978. Quaternary deposits in the central part of the Bay of Palma. In: Rose, J. (Ed.). *The Quaternary of Mallorca*. Quaternary Research Association-Field Meeting Guide: 61-71.
- Cuerda, J.** i Osmaston H. A. 1978. Shoreline Stratigraphy at El Arenal and the South-East coast of Mallorca. In: Rose, J. (Ed.). *The Quaternary of Mallorca*. Quaternary Research Association-Field Meeting Guide: 73-87.
- Adrover, R. i **Cuerda, J.** 1978. Nuevos yacimientos pleistocénicos con malacofauna terrestre en la Isla de Mallorca. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 21: 125-130.
- Pomar, L. i **Cuerda, J.** 1979. Los depósitos marinos pleistocénicos en Mallorca. *Acta Geol. Hisp.*, 14: 505-514.
- Cuerda, J.** 1979. *Formaciones cuaternarias de la Bahía de Palma*. Guía a la excursión nº 4 del VI Coloquio de Geografía. 22 pp. Palma de Mallorca.

- Butzer, K. W. i **Cuerda, J.** 1979. *El Cuaternario*. Actas del VI Coloquio de Geografía: 683-702.
- Mateu, G., Colom, G. i **Cuerda, J.** 1979. Los foraminíferos plio-pleistocénicos de la isla de Cabrera (Balears) y las condiciones paleoecológicas del antiguo mar balear. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 23: 51-68.
- Cuerda, J.** 1981. Dos especies de interés paleontológico halladas en el Eutyrrheniense de Mallorca. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 25: 169-174.
- Cuerda, J.** 1981. Significación altimétrica y climática de los yacimientos marinos cuaternarios de Balears. *Estudis Balearics*, 1(2): 31-38.
- Gozálvez, V. i **Cuerda, J.** 1981. *Los depósitos flandienses en el litoral de Torre Vieja (Alicante)*. 5ª Reunión Gr. Esp. Trab. Cuaternario. Actas: 87-101.
- Cuerda, J.**, Antich, S. i Soler, A. 1982. La secuencia pleistocénica dunar de Son Moson (Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 26: 13-35.
- Cuerda, J.**, Soler, A. i Antich, S. 1983. Nuevos yacimientos del Pleistoceno marino de Mallorca. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 27: 117-125.
- Butzer, K. W. i **Cuerda, J.** 1983. Pleistocene sea-level stratigraphy of Mallorca. *Rev. Géol. Médit.*, 20: 259-270.
- Butzer, K. W. i **Cuerda, J.** 1983. Mesa redonda sobre el Cuaternario. VI Coloquio de Geografía. 683-702. Palma de Mallorca. Asociación de Geógrafos Españoles.
- Cuerda, J.** 1984. A contribution to the Knowledge of Pleistocene coastal Profiles. In: Kuhbier, H.; Alcover, J. A. i Guerau d'Arellano, C. (Eds.). *Biogeography and Ecology of the Pityusic Islands*. Monographiae Biologicae, nº 52: 105-118. La Hague.
- Cuerda, J.**, Antich, S. i Soler, A. 1984. El Pleistoceno del Torrente de Son Granada (Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 28: 67-80.
- Cuerda, J.**, Antich, S. i Soler, A. 1985. Las formaciones cuaternarias del Torrente de Cala Blava en la Bahía de Palma (Balears). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 29: 75-86.
- Costa, M., **Cuerda, J.** i Rosselló, V. M. 1985. Formentera i els Estanys. Panorama Geoecològic des del Quaternari. *Cuad. de Geografía de la Universidad de Valencia*, 37: 75-96.
- Cuerda, J.**, Antich, S. i Soler, A. 1986. Las formaciones marinas cuaternarias de Cala Pi (Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 30: 95-104.
- Cuerda, J.**, Gracia, F. i Vicens, D. 1989-90. Dos nuevos yacimientos del Pleistoceno superior marino en Portocolom (Felanitx, Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 33: 49-66.
- Cuerda, J.**, Gracia, F. i Vicens, D. 1989-90. Nuevas citas malacológicas (Bivalvia y Gastropoda) del Pleistoceno marino balear. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 33: 67-79.
- Cuerda, J.**, Gracia, F. i Vicens, D. 1990. Dos nuevos yacimientos del Pleistoceno superior marino en Portocolom (Felanitx, Mallorca). II Jornades del Medi Ambient de les Illes Balears. UIB i SHNB. 44-45.
- Cuerda, J.**, Vicens, D. i Gracia, F. 1991. Malacofauna y estratigrafía de Pleistoceno superior marino de Son Real (Santa Margalida, Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 34: 99-108.
- Zazo, C., Goy, J. L., **Cuerda, J.** i Möner N. A. 1991. Sea level changes on Mallorca. Abstr. XIII INQUA Congress Beijing: 417.
- Hillaire-Marcel, C., Ghaleb, B., Gariépy, C., Goy, J. L., Zazo, C. i **Cuerda, J.** 1992. Ages Th/U par spectrométrie de masse des haurs niveaux marins du dernier interglaciaire de Baléares. Chaire de recherche en environnement. Hydro-Québec-CRSNG-UQAM, rapport annuel 1991-92: 48-49.
- Vicens, D., Gracia, F. i **Cuerda, J.** 1992. El Quaternari marí del Torrent Fondo (Formentera, Illes Pitiüses). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 35: 61-66.
- Cuerda, J.** 1993. Nota sobre el Quaternari. In: Alcover J. A., Ballesteros, E. i Fornós, J. J. (Eds.), *Història Natural de l'Arxipèleg de Cabrera*, CSIC-Edit. Moll, Mon. Soc. Hist. Nat. Balears 2: 117-130.
- Cuerda, J.**, Vicens, D. i Gracia, F. 1993. Mollusca (Gastropoda) del Pleistoceno marino balear. Nuevas citas. *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 36: 31-40.
- Comu, S., Pätzold, J., Bard, E., Meco, J. i **Cuerda, J.** 1993. Paleotemperature of the last interglacial period based on *O* of *Strombus bubonius* from the western Mediterranean Sea. *Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology*, 103: 1-20.
- Goy, J. L., Hillaire-Marcel, C., Zazo, C. i **Cuerda, J.** 1993. The last interglacial in the Balearic Islands. Morphosedimentary records and neotectonic implications. INQUA Shoreline Commission. *Newsletter of the Mediterranean and Black Sea Sub-commission*, 15: 23-25.
- Cuerda, J.** 1995. Significación climática y cronológica de algunos yacimientos del Pleistoceno superior marino de Alicante. *El Quaternario del País Valenciano*, 251-259.

- Hillaire-Marcel, Cl., Gariépy, C., Ghaleb, B., Goy, J.L., Zazo, C. i **Cuerda, J.** 1996. Global and regional factors controlling changes of coastlines in southern Iberia (Spain) during the Holocene. *Quaternary Sc. Reviews*, 15: 773-789.
- Hillaire-Marcel, Cl., Gariépy, C., Ghaleb, B., Goy, J. L., Zazo, C. i **Cuerda, J.** 1996. U-Series measurements in tyrrhenian deposits from Mallorca further evidence for two last-Interglacial high sea levels in the Balearic Islands. *Quaternary Sc. Reviews*, 15: 53-62.
- Goy, J.L., Zazo, C. i **Cuerda, J.** 1997. Evolución de las áreas margino-litorales de la costa de Mallorca (I. Balears) durante el último y presente interglacial: nivel del mar holoceno y clima. *Boletín Geológico y Minero*, 108: 455-463.
- Zazo, C., Goy, J. L., Hillaire-Marcel, C., Hoyos, M., **Cuerda, J.**, Ghaleb, B., Dabrio, C. J., Bardají, T., Lario, J. i Luque, L. 1997. The record of sea-level changes in the littoral of Spain during the Quaternary interglacials. *INQUA MBSS Newsletter*, 19: 64-69.
- Zazo, C., Goy, J. L., Hillaire-Marcel, C., Hoyos, M., **Cuerda, J.**, Ghaleb, B., Bardají, T., Dabrio, C. J., Lario, J., Silva, P. G., González, A., González, F. i Soler, V. 1997. El nivel del mar y los interglaciales cuaternarios: Su registro en las costas peninsulares e insulares españolas. *Cuaternario Ibérico*, 23-32.
- Zazo, C., Goy, J. L., Hoyos, M., Dabrio, C. J., Soler, V., Gonzalez, J. A., **Cuerda, J.**, Hillaire-Marcel, C., Ghaleb, B., Bardají, T., Lario, J. i Silva, P. G. 1998. The record of climatic and sea-level changes during the IS 5 in onshore morphosedimentary units of Spanish Coast. *Final Meeting of IGCP 367*, Corinth, Grecia, Abstracts: 73-74.
- Vicens, D., Gracia, F., McMinn, M. i **Cuerda, J.** 1998. El Plistocè superior del Frontó des Molar (Manacor, Mallorca). *Boll. Soc. Hist. Nat. Balears*, 41: 125-137.